

Utgångspunkter Avtal 20

Utgångspunkter Avtal 20

Den 31 mars 2020 löper de större kollektivavtalen inom handeln ut. Nya kollektivavtal ska nu förhandlas fram för en bransch som befinner sig i en snabb och genomgripande strukturomvandling. Den växande e-handeln har i grunden förändrat handelns spelplan och i kombination med en global pristransparens resulterat i att svenska handlare som tidigare konkurrerade på orten eller nationellt nu konkurrerar med handlare i hela världen.

Under innevarande avtalsperiod har strukturomvandlingen bidragit till att tusentals svenska handelsföretag, stora som små, slagits ut. Andra företag har ställt om sin verksamhet och utvecklat nya affärsmodeller anpassade till den nya verkligheten, eller befinner sig i processen att göra det.

Strukturomvandlingen har också bidragit till att nya företag kunnat etablera sig i branschen. Många av dessa nya företag har medvetet valt att stå utanför handelns kollektivavtal, med hänvisning till att kostnaden för att följa kollektivavtalen är alltför hög i en bransch med mycket låg lönsamhet. I kombination med den sjunkande fackliga organisationsgraden inom handeln riskerar denna utveckling på sikt att hota kollektivavtalssystemets legitimitet.

Handelsföretagen spelar en viktig roll som jobbmotor i Sverige. Omkring en halv miljon människor är anställda i handeln, 130 000 personer anställs in varje år och var femte ungdom som arbetar har ett jobb i handeln. Att handelsföretagen klarar den internationella konkurrensen har därför stor betydelse för samhället i stort och för samhällsekonomin.

I de kommande avtalsförhandlingarna vill Svensk Handel teckna kollektivavtal med Handelsanställdas förbund som är anpassade för handelns nya förutsättningar, som möjliggör konkurrenskraftiga företag och som tillåter människor och företag att utvecklas. Relevanta och balanserade kollektivavtal villkor har en avgörande betydelse för svenska handelsföretags framtid.

Högkonjunkturen är över

Tillväxten i den svenska ekonomin har bromsat in och högkonjunkturen är över. Denna bild tecknar nu de flesta prognosmakare, både privata och offentliga. Statliga Konjunkturinstitutet räknar med en BNP-tillväxt på låga 0,7 procent under år 2020. Förtroendeindikatorer för både tillverkningsindustri och tjänstesektor har fallit tillbaka den senaste tiden och är nu lägre än normalt. Även hushållens förtroendeindikatorer har fallit och framför allt är det synen på svensk ekonomi och förväntningarna på framtiden som är mer negativ. Hushållens konsumtion bedöms fortsätta att vara måttlig sett i förhållande till historisk utveckling. Arbetslösheten bedöms öka något under året.

Svensk Handel konstaterar att de utmaningar som den svenska ekonomin och handeln står inför inte kommer att bli lättare att tackla de närmaste åren när konjunkturen viker. Därtill kommer att utrymmet för att parera konjunkturedgången genom finanspolitiska stimulanser är litet och penningpolitikens förutsättningar att stimulera ekonomin är mer eller mindre uttömda.

Handelns nya spelplan

Sedan några år tillbaka genomgår handeln en påtaglig strukturomvandling. Den pågående digitaliseringen och globaliseringen tvingar handelsföretagen att förändra sina affärsmodeller för att anpassa sig till nya kundbeteenden och ökad pristransparens. E-handeln har ökat kraftigt och stod under år 2018 för första gången för all tillväxt i den svenska detaljhandeln under ett enskilt år, livsmedel undantaget.

Den snabbt växande e-handeln har skapat en helt ny, internationell konkurrens för svenska handlare. Svenska konsumenter har anpassat sig till en värld av total och global pristransparens och handlar ofta utan att fästa avseende vid i vilket land företaget som säljer varan är lokaliserat. Sittande i sitt vardagsrum kan konsumenten genom en enkel sökning på nätet jämföra handlare från Sverige med exempelvis Tyskland, Storbritannien eller Kina. Några få klick senare är produkten på väg.

Prissättningen har därmed på mycket kort tid blivit internationell för många av de varor som säljs. För en handlare medför den nya spelplanen att priset på en vara är givet och att kostnaderna måste anpassas till det priset. Att utgå från kostnaderna för bland annat hyror och personal för att därifrån bestämma priset på varan låter sig inte göras för den som vill vara kvar i branschen.

Den internationella konkurrensen påverkar inte bara den svenska e-handeln utan hela handeln, också butikerna. Skillnaden mellan antalet nyöppnade och nedstängda butiker i Sverige är nedslående läsning. Under perioden november 2017 – november 2018 minskade antalet fysiska butiker i Sverige med 2 265 butiker netto.

Konkurrenskraften måste värnas

Den internationella konkurrensen och prispressen bidrar till vikande lönsamhet inom handeln. Samtidigt som priserna inom sällanköpsvaruhandeln totalt sett inte stigit sedan 2002, har kostnaderna för bland annat löner, arbetsgivaravgifter, hyror och inköp fortsatt öka.

Svenska arbetskraftskostnader är idag bland de högsta i EU. Inom handeln är arbetskraftskostnaderna 27 procent högre än i Tyskland och 58 procent högre än snittet för samtliga EU-länder.

Eftersom arbetskraftskostnaderna är en stor del av handelsföretagens samlade kostnader har de en avgörande betydelse för företagets möjlighet att hävda sig på en internationell marknad. Med tanke på att dessa kostnader redan ligger högt i Sverige jämfört med i andra länder är återhållsamma löneökningar av avgörande vikt för handelns företag. Det skapar förutsättningar för att jobben inom handeln ska finnas kvar i Sverige och för att flera svenska företag ska kunna växa och ta andelar på den internationella e-handelsmarknaden.

Märket måste upprätthållas

Genom industrinormeringen och märket ges den internationellt konkurrensutsatta industrin en lönenormerande verkan för svensk arbetsmarknad. Modellen ska, genom att ta hänsyn till den internationella konkurrenssituationen, värna svenska företags konkurrenskraft. Genom åren har modellen gett arbetstagarna goda reallöneökningar samtidigt som den har bidragit till en relativt stabil arbetsmarknad.

Det är viktigt att lönebildningsmodellen har en bred acceptans på arbetsmarknaden. Det finns idag inget genomarbetat och förankrat alternativ till den nuvarande ordningen där industrin sätter märket för löneökningstakten i Sverige. Det finns inte heller något utrymme för experiment. Svensk Handel tänker därför fortsatt stå upp för industrinormeringen och märket, och vi förutsätter att också våra motparter kommer att göra det. Mot bakgrund av att stora delar av handelns spelplan nu definieras på internationell nivå är det dock rimligt att på sikt diskutera om handelns förutsättningar skulle kunna vara en del av underlaget när man träffar de normerande löneavtalen på svensk arbetsmarknad.

Avtalsperiodens längd är en del av industrinormeringen och märket. Svensk Handel har uppfattningen att branschen gynnas av att kollektivavtal ingås för en längre period. Det ger företagen en längre planeringshorisont och större förutsägbarhet. Det möjliggör också ett mer långsiktigt samarbete mellan de lokala parterna.

Bibehållna ingångslöner och ökad möjlighet till lönekarriär

Dagens höga ingångslöner inom handeln utgör ett hinder både för nyanställningar och för medarbetarnas möjligheter att göra lönekarriär. Istället har de gett oss bland de mest sammanpressade lönestrukturerna i Sverige, samtidigt som Sverige i sin tur har den mest sammanpressade lönestrukturen inom OECD.

Att inte höja ingångslönerna, utan istället bibehålla dem på dagens nivå, skulle öka företagets utrymme för nyanställningar och göra det lättare för fler att få anställning. Svensk Handel yrkar därför att avtalens minimilönenivåer ska lämnas oförändrade.

Ett bibehållande av ingångslönerna på dagens nivå skulle inte medföra att den som är anställd inom handeln idag inte får någon löneökning. Däremot skulle det skapa utrymme för att öka möjligheterna till lönekarriär inom handeln, så att utveckling av kompetens och prestation genererar en högre lön. Redan idag anges i såväl Detaljhandelsavtalet som i Lager och E-handelsavtalet att det lokala löneutrymmet kan läggas ut individuellt med beaktande av till exempel kriterierna ansvar i arbetet, erfarenhet, mångkunnighet, servicekänsla, kompetens och arbetsresultat. I praktiken är det dock mycket vanligt att det lokala löneutrymmet läggs ut generellt eftersom kollektivavtalen anger att så ska ske om parterna vid central förhandling inte kan enas om fördelningen. Svensk Handel yrkar därför att det lokala utrymmet vid oenighet ska kunna fördelas enligt företagets förslag.

Ändrad systematik i reglerna om lönerrevision

Den systematik som gäller i avtalen för lönerrevisionens genomförande gör det svårt för företag att överblicka vilka kostnader de avtalade löneökningarna faktiskt innebär. Svensk Handel yrkar därför på förändringar av kollektivavtalens systematik i samband med lönerrevision.

Krav på förändringar av Detaljhandelsavtalet

När butikshandeln konkurrerar med såväl inhemsk som internationell e-handel utgörs butikens konkurrensfördel i hög utsträckning av den professionella kompetens och service som butiken kan erbjuda kunderna. Detta kräver erfarenheter och kunnande som det tar lång tid för en butikssäljare att bygga upp. Detaljhandelsavtalets nuvarande regler om intjänande av branschvana tar inte hänsyn till denna professionalisering av säljarens roll. Svensk Handel yrkar därför på ändrade regler för intjänande av branschvana.

Ob-ersättningarna inom detaljhandeln är mycket höga vilket medför att en betydande del av företagets totala lönesumma fördelas enbart utifrån vilka klockslag den enskilda arbetstagaren utfört sitt arbete. En stor del av ob-ersättningen går till arbetstagare som är tillfälligt inne i branschen, till exempel extraarbetande studenter, och inte till de som är längre i företagen men som inte i samma utsträckning arbetar på de tider som genererar ob-ersättning. Att en stor del av lönesumman binds upp i ob-ersättning minskar också arbetsgivarens möjligheter att använda lönen som ett verktyg för att premiera och uppmuntra arbetstagare utifrån kompetens och prestation. Svensk Handel vill, gemensamt med Handelsanställdas förbund, ta fram en modell för att omvandla ob-ersättning till ordinarie lön och därigenom möjliggöra för företagen att använda denna del av lönesumman på ett bättre sätt än idag.

Många butiker används idag även för e-handelsverksamhet, innefattande till exempel lagerarbete och packning, vilket då omfattas av Detaljhandelsavtalet. Detta till skillnad mot motsvarande renodlad e-handelsverksamhet, där Lager- och E-handelsavtalet istället är tillämpligt. Av bland annat utrymmes- och arbetsmiljöskäl behöver denna del av verksamheten ibland bedrivas utanför butikens ordinarie öppettider, och i vissa fall även på natten. Idag saknar dock Detaljhandelsavtalet, till skillnad från Lager- och E-handelsavtalet, möjlighet för de lokala parterna att gemensamt hitta lösningar för nattarbete för längre tid än en månad. Mot ovanstående bakgrund yrkar Svensk Handel att de lokala parterna ska ges möjlighet att träffa överenskommelse om avsteg från arbetstidslagens bestämmelser om nattvila. För att ytterligare möjliggöra för de lokala parterna att hantera arbetstidsfrågorna bör sådan överenskommelse också tillåtas avseende avsteg från lagens bestämmelser om veckovila.

Krav på förändringar av Lager- och E-handelsavtalet

I förra avtalsrörelsen träffade Svensk Handel och Handelsanställdas förbund ett nytt och moderniserat Lager- och E-handelsavtal. Det nya avtalet har under avtalsperioden ersatt det tidigare gällande Partihandelsavtalet, för de flesta berörda företag med verkan per den 1 januari 2019.

Svensk Handel kan konstatera att implementeringen av det nya avtalet på arbetsplatserna skett under väl ordnade former där såväl företag som lokala fackliga organisationer tagit ansvar för en smidig och fungerande övergång från tidigare avtal. Den partsgemensamma grupp som Svensk Handel och Handelsanställdas förbund tillsatte för att följa och främja tillämpningen av det nya avtalet har haft del i detta, genom att fånga upp och hantera de frågor som uppkommit från företagen och de lokala fackliga organisationerna. Svensk Handel ser ett värde i att den partsgemensamma gruppen kan bibehållas och fortsätta den konstruktiva dialog som varit i frågor relaterade till Lager- och E-handelsavtalet.

Mot bakgrund av att Lager- och E-handelsavtalet på de flesta arbetsplatser endast tillämpats drygt ett år bör de lokala parterna ges tid att etablera rutiner för att hantera avtalets olika regler och finna arbetsformer för det lokala samarbetet. Nu är därför inte tid för större förändringar i avtalet. Svensk Handels begränsade yrkanden inom avtalsområdet ska ses mot den bakgrunden.